

B2185

46

v. 2

1894

Auctor sibi reservat jura proprietatis ad normam legum.

TYPIS VIDUÆ AC FILIÆ GÓMEZ FUENTENEbro,
VIA VULGO DICTA BORDADORES, 10.

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

LIBER QUARTUS

METAPHYSICA GENERALIS SEU ONTOLOGIA

CAPUT PROEMIALE IN UNIVERSAM METAPHYSICAM

§ I

Metaphysicæ nomen, origo et notio generalis.

Nomen suum Metaphysica sortitur ex eo, quod objecta, quæ *ultra physica* seu supra physica, id est, supra observationem et experientiam sensibilem posita, primario considerat. Hæc quippe scientia nuncupatur «Metaphysica, ait D. Thomas¹, in quantum considerat ens et ea, quæ consequuntur ipsum, hæc enim *trans physica* inveniuntur in via resolutionis.» Siquidem, quamvis notio aliqua confusa entis ejusque proprietatum et principiorum præcedat in nobis notionem entium particularium, v. g., hominis, corporum, motus, etc., attamen ad horum notitiam *distinctam* non pertingimus, nisi dum objecta præfata resolvimus in sua ultima elementa et principia, ut sunt rationes *entis, unitatis, essentiæ, existentie, substantiæ, causæ*, etc., quæ proprium Metaphysicæ

¹ *Prol. in lib. Metaphys.*

TOMUS II

1

009671

objectum constituunt; unde scite ait D. Thomas, quod ea, de quibus agit, *trans physica*, seu post et supra physica, *inveniuntur in via resolutionis*.

Origo autem historica hujus nominis non satis constat, quibusdam adfirmantibus, ab Aristotele ipso præfixum fuisse nomen hocce libris hujusmodi, quæ inter ejus opera reperiuntur; aliis probabilibus agentibus, titulum præfatum vel a Theophrasto Stagiritæ discipulo, in Lyceo successore ac bibliothecæ hærede, vel ab aliquo ex his, qui postea Aristotelis opera, aut digesserunt in ordinem, aut restituerunt, aut commentariis illustravere, impositum fuisse.

Notio tandem generalis hujus scientiæ ex nunc dictis facile colligitur et elucescit. Quandoquidem, si circa notionem entis communis ejusque attributa versatur Metaphysica, proculdubio a reliquis scientiis specie, immo vero et genere distinguitur. Quocirca præ oculis habere oportet, scientias realiter hominem perficere, realiaque esse entia, proindeque unitati ac diversitati obnoxias esse, sicut et reliqua entia, cum unitas et diversitas omne ens reale consequantur, ut postea ostendemus. Ergo cum certo certius sit, scientiarum quasdam inter se specie aut genere convenire, quasdam vero e contra discriminari, quærere oportet et assignare rationem sufficientem hujus diversitatis et unitatis scientiarum, nisi quis velit, effectum sine causa existere.

Jam vero, rei hujus rationem sufficientem aptissime reddit D. Thomas, dum docet, unitatem *specificam* scientiarum repetendam esse ex primis principiis, quibus tamquam propriis quævis utitur; *genericam* vero unitatem ex gradu aut modo *abstractionis*, quo scientiæ objectum afficitur. Et re quidem vera, si *scientia*, qua talis, nihil est aliud quam deductio rationalis et legitima veritatum quarundam ex primis principiis, seu aliis verbis, evolutio logica et rationalis primorum principiorum, in quibus continentur et exprimentur veritates quædam necessariae, immediate et per se notæ circa objectum illius scientiæ, pronum est colligere, *hanc* scientiam ab *illa* specie discriminari, ex. gr., Geometriam ab

Arithmetica, quia prima principia Geometriæ, quæ expriment veritates primas et per se notas circa ejusdem objectum, differunt a primis principiis, quæ expriment relationes seu veritates necessarias circa objectum Arithmeticæ. Atque exinde veritates seu conclusiones ex præfatis principiis per ratiocinium deductæ, quæ scientiam constituunt, inter se etiam necessario discriminantur, sicut ipsa principia, in quibus præcontinentur et ex quibus eruuntur.

Ast, præter diversitatem specificam, superior alia tamquam generica in scientiis est admittenda. ¿Ecquis namque in dubium vertat, Ontologiam, v. gr., aut Theodiceam a Geometria magis discriminari quam Opticam aut Arithmeticam? Igitur, rationem sufficientem unitatis et diversitatis genericæ desumere oportet ex abstractionis gradu, quem scientia sibi vendicat. Nam scientiarum natura et attributa ex proprio objecto derivantur et pendent, ipsique commensurantur, cum nihil sit aliud scientia quævis quam cognitio rationalis proprii objecti. At objecti scientifici ratio et præstantia ex universalitate pendent, derivantur et profluunt; quippe planum est, gradum universalitatis objecti respondere ac commensurari gradui abstractionis, sub quo ab intellectu concipitur: ergo unitas et diversitas generica scientiarum ex unitate et diversitate abstractionis desumitur.

Ex his jam facile colligitur, triplicem existere genus scientiarum, juxta triplicem gradum abstractionis, qua utuntur. Quædam namque ipsarum abstrahunt a *materia singulari* tantum, hoc est, a suo objecto non excludunt neque materiam, neque etiam qualitates seu affectiones, materiam seu corpus sensibilibiter alterantes, ut sunt calor, durities, motus, colores, etc., sed excludunt tantum singularitatem, ut Physica, Medicina, etc. Quædam vero abstrahunt a *materia sensibili*, hoc est, a suo objecto non excludunt materiam, nec extensionem quæ eam afficit, excludunt tamen, non solum singularitatem, ut præcedentes, sed qualitates sensibiles, præter quantitatem, prout contingit in pura Mathesi; etenim Geometria considerat lineam, superficiem, etc., nihil

curando, utrum calidæ aut frigidæ, duræ aut molles, albæ vel nigræ sint. Tandem, sunt aliæ scientiæ, quarum objectum abstrahit non solum a singularitate, sed ab omni prorsus materia, ut Ontologia et Theodicea. Ex hac profundissima solidissimaque D. Thomæ doctrina, de qua apud recentiores etiam ipsos philosophos christianos vix verbum reperitur,

Colliges 1.º Scientias cunctas ad tria genera posse merito revocari, ita ut primum genus sit earum, quæ abstrahunt a materia singulari, et hæc scientiæ *physicæ* nuncupari possent: alterum genus sit earum, quæ abstrahunt a materia sensibili, et scientiæ *mathematicæ* dici possunt: tertium denique genus earum sit, quæ ab omni materia abstrahunt, atque scientiæ *metaphysicæ* non incongrue appellantur. Unumquodque tamen genus plures ac diversas species scientias continet.

Colliges 2.º Scientias eas, quæ tertium genus constituunt, nobilissimas ex se ac cæteris præstantiores existere; quoniam scientiarum dignitas primaria ex objecto et objecti universalitate desumitur. Objectum autem harum scientiarum et nobilissimum est, et maxima potitur universalitate.

§ II

Metaphysicæ objectum, divisio, nomina.

Objectum itaque Metaphysicæ universim acceptæ est *ens immateriale* seu *ens ab omni materia sejunctum*; sive sejunctio ista logica tantum sit et idealis per abstractionem mentis peracta, sive realis, ut in Deo et angelis. Porro, ex hac duplici ratione, qua objectum hujus scientiæ a materia abstractum spectari potest, profluit.

Divisio naturalis ac legitima hujus scientiæ in *Ontologiam*, *Cosmologiam* ac *Theodiceam*. Ens namque immateriale, vel menti objicitur sub communissima ratione entis et proprietatum, quæ ipsum committantur ac rebus omnibus,

sive materialibus, sive immaterialibus conveniunt, et tunc exurgit *Ontologia*, quæ de ente in communi ejusque proprietatibus agit: vel in ipsis rebus corporeis et materialibus rationes quasdam objectivas ac relationes generales considerat, ita ut corpora et substantias materiales incorporeo et immateriali quodam modo vestiget, et tunc exurgit *Cosmologia*, quæ de mundo et corporibus ad normam abstractionis metaphysicæ agit: vel demum entia a materia realiter separata considerat, et tunc exurgit *Pneumatologia* vel scientia spirituum. Sed quoniam de reliquis spiritibus a materia separatis seu angelis vix quidpiam naturali ratione scientificè cognosci potest, hæc pars non immerito nominatur *Theodicea*, quæ de Deo scientificè agit.

Nomina idcirco diversa hæc scientia sortitur pro diversitate officiorum et munerum, quæ in ea spectantur. Nam, si spectatur universim et prout tres enumeratas partes complectitur, dicitur *Sapientia*, quatenus inferiores scientias regit ipsisque supereminet, et quia, ut habet D. Thomas, *circa maxime intelligibilia versatur*. Dicitur etiam *Prima Philosophia*, tum quatenus aliarum scientiarum veluti fundamentum existit, tum *in quantum primas rerum causas considerat*, ait idem D. Thomas. Sin autem singulæ ejusdem partes accipiuntur, variis similiter denominationibus subest. Siquidem pars ontologica *Metaphysica Generalis* congruo nomine jure nuncupatur; ea quippe continet principia universalissima et notiones fundamentales pro cunctis scientiis, ita ut Ontologia sit quasi truncus ex quo aliæ omnes scientiæ, etiam metaphysicæ, ut cosmologia et theodicea, derivantur, succum et robur accipientes. Similiter etiam pars cosmologica *Physica Generalis* posset appellari, quatenus de mundo et corporibus sub ratione universaliori agit. Tandem theodicea nomina quoque sibi vendicat *Theologiæ Naturalis ac Scientiæ divinæ*. Porro cosmologia et theodicea, simul sumptæ et prout ab ontologia secernuntur, *Metaphysicam Specialem* constituunt.

Observandum, hodiernos philosophos fere omnes *Psy-*

chologiam inter Metaphysicæ partes connumerare. Cui sane rei nos minime absentimur. Quamvis enim ultro fateamur, psychologiam scientiam, quatenus de rationali anima in seipsa agit, ad metaphysicas scientias accedere, simul tamen præ oculis habentes, præcipuam psychologice considerationem versari circa animam corpori conjunctam, et prout est principium facultatum, affectionum et operationum, quæ, aut per corpus, aut non sine corpore in hac vita exercentur, existimamus, hujusmodi scientiam vel ad physicas revocandam, vel potius specialem scientiam a physicis et metaphysicis distinctam constituere.

§ III

Metaphysicæ ratio et attributa.

Ex prælibatis liquet profecto, hanc philosophiæ partem scientiam proprie dictam existere, quoniam circa proprium objectum veritates plurimas seu conclusiones evidenter deducit ex primis ac universalissimis principiis. Immo vero, sapientiæ nomen inter naturales scientias tanquam proprium merito sibi vendicat, eo quod et nobilior habeat objectum, et universaliora ac firmiora contineat principia. Atque ex his colligitur quoque

Distinctio Metaphysicæ ab aliis scientiis. Nam quamvis Metaphysica, eo ipso quod de communi ente agit, aliarum scientiarum objecta in se quodammodo complectatur, at ea sub diversa ratione formali attingit, sicut etiam sub diverso abstractionis gradu diversisque principiis. Verbo: res cunctæ dici quidem possunt *objectum materiale* Metaphysicæ, quatenus hæc de ente ejusque præcipuis speciebus et modis agit, et quatenus etiam res cunctæ implicite in ratione universalissima entis convolvuntur; at quia has ipsas res attingit, prout subsunt abstractioni a materia, in quo sita est ratio sui *objecti formalis*, ab aliis scientiis penitus secernitur, quippe scientiarum omnium distinctio non ex materiali, sed ex formali tantum objecto desumitur.

Speculativam porro esse hanc scientiam, prima fronte apparet, cum in speculanda tantum et adipiscenda veritate circa proprium objectum tota consistat. Neque enim aliud metaphysicus, qua talis, quærit, nisi rerum prima principia, et nobilissima objecta, circa quæ scientia hujusmodi versatur, vestigare et cognoscere.

§ IV

Metaphysicæ dignitas et utilitas.

Dignitas atque præstantia Metaphysicæ satis aperte elucescunt: 1.º quia ejus objectum, utpote universalius et abstractius, objectis aliarum scientiarum supereminet; primaria enim dignitas scientiæ ex dignitate objecti desumitur. Ast vero objectum Metaphysicæ dignius reliquis proculdubio existit, idque sive spectetur ipsius universalitas, sive res, quas speciatim considerat, ut Deum et mundum; 2.º quia ejus principia vere *prima* sunt, quatenus non solum immediata evidentiæ donantur, sed ex eisdem quodammodo pendent et derivantur reliquarum scientiarum axiomata; quapropter, 3.º scientiis aliis præstat quoad certitudinem objectivam, prout ejus objectum ac principia, ex quibus certitudo ad conclusiones derivatur, majori certitudine, necessitate, ac immutabilitate donantur. Ex quibus jure

Infertur, Metaphysicam primatum *simpliciter* et absolute obtinere inter scientias alias naturales, quamvis Logica et Moralis primarium teneant locum accidentali ratione, seu, ut ajebant Scholastici, *secundum quid*; Logica quidem, quatenus est instrumentum generale et clavis omnium scientiarum; Moralis vero, quatenus ad eam spectat de ultimo hominis fine disserere, viamque ostendere, qua ab summam felicitatem ultimamque perfectionem homo pertingere valet.

Utilitas demum summa ac necessitas Metaphysicæ satis constat ex eo ipso, quod, ut diximus, ea sit fundamentum, mensura, ac veluti prima regula aliarum scientiarum, quas

nemo perfecte adipiscitur nisi metaphysicam simul calleat. Vehementer itaque falluntur, qui eandem traducunt tamquam quæ nihil in alias influat aut societati inutilem. Qua in re experientia et historia cum ratione ipsa plane consentiunt; videmus enim, scientias physicas, ac præsertim morales et politicas, cultui, perfectioni, ac naturæ metaphysicæ adamussim respondere, ita ut dum hæc scientia aut negligitur; aut erronea pronuntiat, erroribus simul scateant reliquæ scientiæ, maxime vero quæ circa societatem, religionem et hominum mores versantur.

ONTOLOGIA SEU METAPHYSICA GENERALIS

Ontologia, quæ scientia entis in genere congrue dicitur, *Metaphysica Generalis* nuncupatur etiam, quatenus disserit de notionibus transcendentalibus et universalissimis, quæ non solum inferioribus disciplinis, sed ipsi cosmologiæ ac theologiæ naturali applicantur et lumen affundunt. Quapropter hæc philosophiæ pars cum tabula generali geographica (*Mapa-Mundi*) aptissime potest comparari. Sicut enim generalis hæc tabula integrum terrarum orbem summam ac per præcipua capita continet et exhibet, tabulæ vero particulares continent et explicant minutatim hæc ipsa præcipua capita; ita etiam Ontologia entia cuncta scientifice expendit sub quadam universali ratione; scientiæ vero aliæ, ipsæque cosmologia et theologia naturalis, ad entia præfata sigillatim expendenda descendunt. Quod si, ut nunc dixi, error in metaphysicis redundat in scientias alias, potissimum id locum habet quoad Ontologiam, quæ inter ipsas metaphysicas scientias prima existit et aliarum radix et fundamentum. Ut ergo cum D. Thoma loquamur¹, «quia parvus error in principio magnus est in fine... ens autem et essentia sunt, quæ

¹ *Opus. De ente et essent. Prol.*

primo in intellectu concipiuntur, ideo primo, ne ex eorum ignorantia errare contingat, ad horum difficultatem aperientiam, dicendum est, quid nomine essentiæ et entis significetur.» Ontologiam igitur quatuor capitibus absolvemus, in quorum primo disseremus de ente in communi ejusque principiis; in secundo de entis proprietatibus; in tertio de entis causis; in quarto de præcipuis entis speciebus.

CAPUT PRIMUM

DE ENTE AC EJUSDEM PRINCIPIIS

ARTICULUS PRIMUS

De notione entis.

Prænotanda:

1.º *Ens* in communi dicitur: *id, quod habet vel potest habere esse*. Ex quo duo colliguntur: 1.^m ens dici vel denominari ab *esse*, ac proinde juxta modos et significata *essendi* esse modos et significata entis: 2.^m ens, sub communissima ratione acceptum, nec ens *actu existens*, nec ens mere *possibile*, sed utrumque simul complecti.

2.º Porro, quia ens denominatur et dicitur ab *esse*, triplicem significationem obtinet, juxta triplicem significationem *esse*, quod quandoque significat modum essendi *objective* tantum in anima cogitante, ut contingit in entibus rationis: quandoque significat nexum aut repugnantiam inter extrema propositionis, sive hæc extrema aliquid reale sint, vel secus, ut hæc: *cæcitas est malum quoddam*: quandoque significat *existentiam* realem vel ordinem ad ipsam. Ergo ens communissime acceptum dispesci debet in *ens rationis*, *ens logicum* ac *ens reale*. Hocce postremum Ontologia considerat, ipsique adaptatur entis tradita notio, qua dicitur: *id, quod habet vel potest habere esse*, etenim *esse* sumitur hic pro existentia reali et actuali.